

(NE)SAVRŠENO SEĆANJE NA PISCA

*Once out of nature I shall never take
My bodily form from any natural thing.*

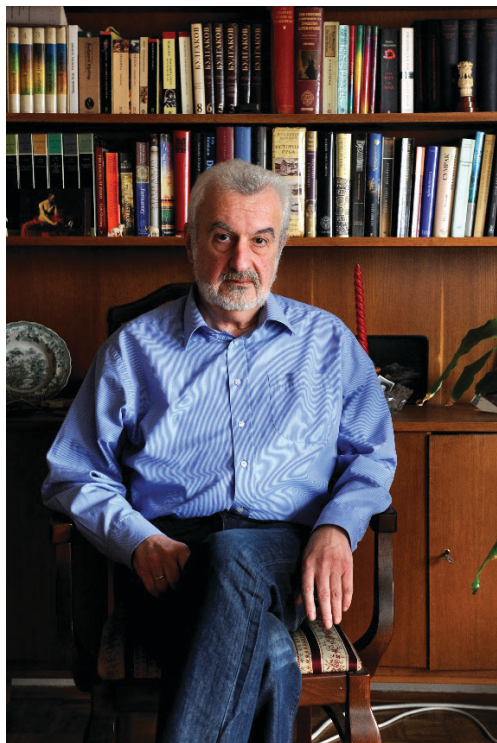
W. B. Yeats, "Sailing to Byzantium"

Nisam od onih koji u sve što pišu unose vlastiti doživljaj. Ali ovom prilikom ne znam kako bih drugačije mogao da postupim. Tu gde promine Veliki Skupljač nema mesta navikama i uobičajenostima, njegov studeni dah opominje na to da vreme nije peščani sat koji se jednostavno može okrenuti na suprotnu stranu, ono curi samo u jednom smeru, nepovratno, ostavljajući jedino izbor između pamćenja i zaborava.

Radoslava Petkovića – pre nego što će i za mene, kao za druge poznanike i prijatelje, postati jednostavno: Vava – upoznao sam u prostorijama Zadužbine Ive Andrića u Beogradu. Bilo je to potkraj osamdesetih godina prošlog veka, kada sam kao postdiplomski juniša s Odseka za jugoslovenske književnosti Filološkog fakulteta otišao u Ulicu Milutina Bojića 4 da potpišem dokument o dvogodišnjem stipendiranju iz sredstava Zadužbine. Na ulazu me je dočekao njen sekretar, tada već znan kao autor *Senki na zidu* i još nekih knjiga. Somotski sako, kravata, fazonirana brada, uljudan i blago suzdržan osmeh – to su memorijski ostaci pomenutog susreta. Da, i utisak da je piscu *Putu u Dvigrad* i *Zapisa iz godine jagoda* nekako tu i mesto (tek znatno posle doznaću i da je reč o potomku jedne od starih građanskih porodica, koji je između ostalog bio u srodstvu i sa slavnim pesnikom Vladislavom Petkovićem Disom).

Biće da smo se – pamćenje često neobjašnjivo zadrema, poput kućnog mačka – neko vreme posle toga najčešće viđali na književnim promocijama i sedeljama, na kojima se razmene mišljenja o ovome i onome i sklope (ili ne) međusobna razumevanja. Od početka sumornih i sumračnih devedesetih, sećanje je tu već znatno pouzdanije, bili smo takoreći polususedi, na novobeogradskom potezu između starog „Merkatora” i Studentskog grada, i to je po prirodi stvari doprinelo češćem susretanju. Na dunavskom keju i splavovima, najčešće, a ponekad i u kućnim okolnostima.

Još se živo sećam začuđenosti budućeg autora *Ogleda o mački*, jednom, kad sam svratio u stan u kojem je živeo s majkom, a njihova prugasta maca Bela bez oklevanja mi se odmah prijateljski smestila u krilo, praćena komentarom vlasnika da to inače nikad ne radi s nepoznatima (mnogo vode proteći će Dunavom, nedaleko od Vavinog tadašnjeg stana, do momenta kad ću, decenijama ignorišući njegovu prijateljsku opasku, najzad i sam postati nepopravljivi ljubitelj mačaka). Ista mačka bdela je posle danju, i još više noću, po autorovom kazivanju, verna kao kakav egipatski kip onog leta kad je uz obaveznu čašu vina, cigaretu-na-cigaretu, i Vivaldija ili Baha Vava hitao da okonča *Sudbinu i komentare*, roman kojim je van svake osnovane sumnje ispunio dečački san da postane Pisci uistinu, jednom i zasvagda, pobravši valjda sve nagrade koje je te godine bilo moguće dobiti.

2018, Radoslav Petković (foto: Goran Srdanov)

Koju godinu docnije, u *Pančevcu* (tada tvrdom opozicionom glasilu), objavljen je intervju s Petkovićem pod neobičnim naslovom, ne baš srećno istrgnutim iz jednog od njegovih odgovora – „Užas sopstvenog lika u ogledalu”. Kako to neretko biva, N. P. i ja, koji smo ga zbog pasioniranog zanimanja za ezoterično i hermetično – tako očitog docnije, u romanu *Savršeno sećanje na smrt* – u nemilosrdnom prijateljskom zadirkivanju tih godina zvali Nečastivi, iskoristili smo prigodu da uz grohot konstatujemo kako je u njegovom slučaju taj užas sasvim logičan i neizbežan. „Pa vi i ne znate šta govorite”, sa spokojstvom onoga koji pamti više i duže odvratio je naš Nečastivi, „da znate, ne biste to kazali, jer Taj o kojem govorite zapravo nema svoj odraz!” Budući da je reč o vremenu bez Vikipedije i sličnih digitalnih čudesa, nije bilo lako strpeti se do povratka kući i mogućnosti bližeg obaveštavanja o onome o čemu je kasniji autor *Vizantijskog interneta* odnekud znao tako mnogo i pouzdano.

Eto, to je bio Vava Petković – erudicija koja se ne prsi i ne razmeće već se ispoljava smotreno i svrsishodno, onda kad valja i neophodno je, po pravilu otkrivajući ono što nismo znali u onome što smo bili ubeđeni da znamo. Zato i jeste verovatno ponajbolji esejista savremene srpske književnosti posle onog drugog Vave, Hristića, s kojim ga spaja sposobnost da piše jasno i zanimljivo, a opet obavešteno i sadržajno, saopštavajući sasvim ovovremenske stvari starinski lepim izrazom. Tako mi izgleda danas, kad sve je već samo u bisagama sećanja, a one lako budu načete i prazne se, manje ili više, a da to i ne primetimo u probijanju kroz godine, da bi najposle u njima ostalo ono što valjda i treba da ostane.

Prisećam se, tako, jedine prilike da nadomak samog mora vidim Pisca koji je od *Dvigrada do Sudbine*, i od *Izveštaja o kugi do Savršenog sećanja*, na volju vam, toliko pisao o velikoj vodi, osobito morskoj, i njenom značenju u našem brođenju pučinom što je životom zovemo. Šta je drugo nego poručnik carske mornarice mogao da bude Pavel Volkov, glavni akter onog sudbinski nadahnutog romana o junacima „koji u raznim trenucima nose razna imena”, krećući se, stvarno ili zamišljeno, između Krfa, Trsta, Malte, Venecije, i možda još ponekog grada na obali, kojega u ovom času nikako da se setim?... Mornar je, uostalom, i to zavazda, i onaj Maltežanin zvani Korto, što *Sudbinom i komentarijama* promiče mimo znanja i zaveštanja njegovog artističkog roditelja, Huga Prata. A u pri-

povednom epicentru velikog romana-sećanja na propast Vizantije nalazi se, dakako, civilizacijski (ne)stvarni *trigrad*, Carigrad-Konstantinopolj-Istanbul, smešten na sredokračići prošlosti i sadašnjosti, Crnog i Sredozemnog mora, kako drukčije?

2011, Trst (iz privatne arhive)

Elem, prilika koju sam pomenuo ukazala se u Baru, najjužnijoj luci s ove strane Jadranskog mora i mom zavičajnom gradu, jednog leta neveselih devedesetih, kad je prvi put na „Barskom ljetopisu” gostovala ekipa autora „Vremena knjige”. Svake večeri na promocijama odabranih izdanja u Dvorcu kralja Nikole, pisci i mi, lokalna menažerija, danju smo tumarali barskim plažama i obližnjim kafićima. Vava je nekako bio samozatajan, donekle iznenađujuće, budući da se obreo na moru, on, koji je u to vreme još posedovao porodični stan na severnom Jadranu, u Rovinju, u kojem je pre „onog” rata (čini se da smo mi ovde uvek između „onog” i „ovog” rata) po pravilu provodio duga topla leta. Kad kažem „samozatajan”, mislim na to da – dođavola! – ne mogu da se setim i da li je u tih nekoliko dana uopšte ušao u more (ako i jeste, beše to samo nakratko, sasvim sigurno).

Budući autor *Savršenog sećanja* manje je, kazuje (ne)pouzdana sećanje, razgovarao, više pušeci i gledajući u pučinu. Činjenica je da Bar ipak nije Rovinj, moguće da je o tome mislio. A možda je i snatrio, baš o Jejsu razmišljajući, jednom od omiljenih pesnika, i njegovom famoznom „Jedrenju u Vizantiju”, u koju se odavno već stiže samo duhovnom navigacijom po nevidljivim Hronosovim koordinatama?... *And therefore I have sailed the seas and come / To the holy city of Byzantium...*

Setiću se tog utiska nekoliko godina posle, u vreme bombardovanja, za razgovora u kojem se Petković, nedugo pre toga nakratko politički angažovan, nakon ovdašnjeg po-

četka progona neistomišljenika zapitao nije li vreme da se skloni, recimo u Crnu Goru, noseći sa sobom najneophodnije, s mačkom na prvom mestu, naravno. Ideja o odlasku ostaće ipak samo ideja posle zaključka da bi mačka za one na granici mogla biti upozorenje o mogućem trajnijem izbivanju, a to znači i povod za „patriotsko” privođenje. Pisac će ostati tu gde je i bio, za svojim radnim stolom, uz krznenu asistentkinju, vino i cigarete, o odlasku snatreći. Kao i u „epizodi” s morem, najsvetlijim odredištem u koje nije nužno ni zagaziti, jer dovoljno je imati ga u oku ili umu, priželjkivano putovanje je zapravo više bilo duhovna pustolovina i duševni ventil no stvarni pokret ili gest. Zapravo: sama mogućnost odlaska i putovanja kao inicijacija u ono što je čoveku neophodno da se ne bi osetio sasvim sapetim i bezizlaznim.

Sad, kad stvari izgledaju tako konačne, čini mi se da se tu negde nalazi i samo jezgro književne uobrazilje Radoslava Petkovića. Već prvi njegov roman obznanjuje tu trajnu opsesiju. *Put u Dvigrad* pripovest je o traganju za prošlošću i sadašnjošću koje se neprekidno presecaju i sustiču u pripovedanju, a na čijem početku stoji hronika tog gradspomenika kao otelovljenja čežnje za (ne)postojećim prostor-vremenom što jeste i nije naše. „Daleko i blizu Dvigrada”, zapisaće zato autor u naknadnom „Predgovoru”, pisanom tri decenije posle prvog izdanja, pitajući se: „Koliko sam ikada, čak i u svim onim dugim godinama kad nisam dolazio u Istru, bio daleko od Dvigrada? [...] Koliko smo u stanju da se približimo – i udaljimo, svejedno – i prošlosti ali i onoj sadašnjosti u koju smo uronjeni?...”

Baš tako, udaljavajući se od zavičaja da bi se približio sopstvenom, najfinijem i najskrivenijem unutarnjem prostoru, bližeći se dalekim metropolama da bi se udaljio od oveštalog znanja i predubeđenja o njima, u *Senkama na zidu* putuje i Ivan Vetručić, imaginarno, posednut umećem ređanja pokretnih slika, među kojima posebno mesto ima najava filma „Poslednjih dana Vizantije”, do koje će ova umetnost na svoj način doputovati decenijama docnije, slikama od reči u *Savršenom sećanju*. I to tek da bi nam onda pripovedala o neizbežnosti odlaska i bekstva iz tog carskog grada koji će biti satrt i umreti da bi potom neumitno postao drugi grad. Ili treći, svejedno, jer gradovi su u krajnjoj liniji destinacije same želje očvrsnute u kamenu ili betonu, a nju pokreće, veli Pisac, „Duša koja putuje i na svom putu menja samo imena, čuvajući pri tome savršeno sećanje na smrt”. Smrt kao kotvu i orijentir, a ne utegu i đule što nepovratno potapa na dno, naravno.

Uostalom, tako, imaginarno, putuje se i u *Sudbini i komentarima*. Promeniti „priču” u kojoj si, da bi se svojoj sudbini reklo „Ne”, proći kroz vratnice vremena da bi se iz onog tajanstvenog vrta u Veneciji prošlo u neko drugo vreme, drugu „priču” pod drugim imenom (“*O be some other name!*”), makar i po cenu uviđanja da čovek nigde zapravo nije slobodan od istorijske prinude i političke represije, koje na ovaj ili onaj način prožimaju praktično sve narative ovog sebi doslednog autora. To je možda jedino što može onaj koji pripoveda i romansira posle duge istorije civilizacija, kao u nekoj vrsti plemenite opsepe i lepe varke koja pisanje uspostavlja kao putovanje bez kraja i konca, u večitoj potrazi za večnošću, koja „ne bi smela biti samo buduća. Večnost bi morala biti i prošla”, kako se

u paradoksu kazuje u jednom od Petkovićevih romana o traganju za spokojstvom u svetu koji je odavno zaboravio na spokojstvo.

Donekle neočekivano za uobičajena čitanja i poimanja, ali utoliko snažnije i potpunije, umetnost Radoslava Vave Petkovića u svom krajnjem impulsu, sad razumem, stoga se zapravo ukazuje kao ultimativno traganje za Utopijom. I to uprkos neotklonljivoj svesti o protivrečnosti tog podsticaja. Ili možda baš zbog nje. Onda kad shvatimo da nas ovde ništa ne drži jer ništa ne odgovara našim snovima o punoći i sreći, tad postajemo slobodni, zar ne, da putujemo u budućnost i prošlost, u stvarne ili zamišljene prostore, s ove ili one strane, kao što je to u mašti, primerice, činio i Dž. R. Tolkin, autor famoznog *Gospodara prstenova*, sage koja je u Vavinoj biblioteci, na moje iznenađenje u ranom periodu našeg prijateljavanja, imala počasno mesto najdraže knjige. Suviše pronicljiv da bi se harčio na distopiju, odveć istinoljubiv da bi krivotvorio Utopiju, ovde i naročito sada, pisac *Upotrebe vilenjaka* i *Zapisa iz godina jagoda* u svojim knjigama putovao je zato najčešće kružno kroz vreme i nepredvidivo kroz prostor, s gotovo detinjom verom tragajući za postojanjem savršenim u svojoj nesavršenosti, potpunim u svojoj nepotpunosti, onako kako to može da bude samo i jedino u lepoj imaginaciji umetnosti i književnosti.

Novembar 2019, omaž Danilu Kišu u CANU (foto: Dobrilo Malidžan)

„Došlo je vreme da putujem”, rekao je u poslednjem telefonskom razgovoru, petnaestak dana pre smrti, bez trunke iluzije o sopstvenom zdravstvenom stanju. Čini mi se da tek sada pravo razumem tu rečenicu. Ne, nije ona bila izraz rezignacije i klonuća, pre je dolazila iz neobične sabranosti i pripravnosti, kao plod spoznaje o onome za šta se čovek priprema celokupnim življenjem, u ovom slučaju: pisanjem i/ili življenjem. Pisanjem kao življenjem. I življenjem kao pisanjem. Jer pisanje je najčistije življenje. Pisanje je skidanje svih stega i priprema za ono o čemu sanjarimo, za ono o čemu je pevao i Jejts, u duhu nesputano jedreći u Vizantiju, na putovanju koje beše transgresija svih povesnih, civilizacijskih, fizičkih granica i limita: „Kad jednom van prirode budem, ja neću / uzeti

telesni oblik ma koje prirodne stvari..." Pisanje je jedina stvarna Utopija, jer je čista imaginacija, dakle: sloboda.

Pa putuj, Petkoviću, široko ti more! Jedri na Krf, Maltu, u Veneciju, Trst, Dvigrad, Rovinj, Vizantiju... Kud god te nose uobrazilja, želja i dobri vetrovi stvarnog-imaginarnog Mediterana. Slobodno plovi i jedri spokojno prema Utopiji, Petkoviću, kao trajnom odredištu...

Napokon.